

Regeringskansliet

2015-11-30
1 (9)
Dnr 2015:201

Redovisning av uppdrag om förtydligande av förskoleklassens och fritidshemmets uppdrag m.m.

Dnr U2015/191/S

Härmed redovisas uppdraget att lämna förslag till ändringar i förordningar om läroplaner som gäller förskoleklass och fritidshem och vissa andra förordningar om läroplaner givet i särskild ordning den 15 januari 2015.

Sammanfattning

- Skolverket föreslår att förskoleklassens och fritidshemmets nya avsnitt delas in under rubrikerna *Syfte* och *Centralt innehåll*, på motsvarande sätt som kurs- och ämnesplanerna.
- Förskoleklassens uppdrag att utgöra en bro mellan förskola och skola skrivs fram, liksom fritidshemmets uppdrag att komplettera skolan och stödja deras sociala utveckling.
- Av de föreslagna kapitlen framgår att det inte sker ämnesundervisning i förskoleklassen eller fritidshemmet.
- Skolverket föreslår att förskoleklassens avsnitt blir läroplanernas del tre och att fritidshemmets avsnitt blir del fyra. Därmed blir grundskolans kursplaner del 5 i Lgr11.
- Skolverket föreslår att skrivningarna om övergång och samverkan harmoniseras i förskolans läroplan och i de obligatoriska skolformernas läroplaner.
- I arbetet har Skolverket anlitat arbetsgrupper och referensgrupper bestående av lärare, förskollärare, ämnesdidaktiker och forskare. Skolverket har även genomfört samråd med olika myndigheter och organisationer. Vidare har en webbenkät genomförts och förslaget har remitterats.
- Skolverkets förslag till anpassningar i Lspec 11 och Lsam 11 har tagit fram i samråd med företrädare för Specialpedagogiska skolmyndigheten och Sameskolstyrelsen.

Redovisning

Uppdraget

I uppdraget anges att syftet med förordningsförändringarna är att förtydliga dels förskoleklassens och fritidshemmets uppdrag, dels hur övergången mellan förskola, förskoleklass, fritidshem och skola ska ske. Skolverket ska ta fram förslag till ändringar i de förordningar om läroplaner som gäller för förskoleklass och fritidshem¹. Skolverket ska också ge förslag till förändring i förordningstext om övergångar för läroplanerna som gäller för grundskolan, specialskolan och sameskolan samt för läroplan för förskolan² och läroplan för grundsärskolan³.

I uppdraget anges att utgångspunkten för förslaget är skollagen⁴ samt del 1 *Skolans värdegrund och uppdrag* och tillämpliga delar i del 2 *Övergripande mål och riktlinjer* i de läroplaner som gäller för förskoleklassen och fritidshemmet.

Skolverket ska, enligt uppdraget, ge förslag till två nya avsnitt i dessa läroplaner där syfte och innehåll beskrivs.

Utgångspunkter

Enligt skollagen är syftet med förskoleklassen att stimulera elevers utveckling och lärande och förbereda dem för fortsatt utbildning. Utbildningen ska utgå från en helhetssyn på eleven och elevens behov och förskoleklassen ska främja allsidiga kontakter och social gemenskap.⁵

Enligt skollagen är syftet med fritidshemmet att komplettera utbildningen i förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan och särskilda utbildningsformer som skolplikt kan fullgöras i. Fritidshemmet ska stimulera elevernas utveckling och lärande samt erbjuda dem en meningsfull fritid och rekreation. Utbildningen ska utgå från en helhetssyn på eleven och elevens behov samt främja allsidiga kontakter och social gemenskap.⁶

Läroplanens del 1, *Skolans värdegrund och uppdrag*, och 2, *Övergripande mål och riktlinjer*, tillsammans med skollagens skrivningar ovan utgör utgångspunkt för det som bedöms behöva förtydligas när det gäller förskoleklassen och fritidshemmets specifika syfte och innehåll.

¹ Förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet. Förordningen (SKOLFS 2010:250) om läroplan för specialskolan samt förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall. Förordningen (SKOLFS 2010:251) om läroplan för sameskolan samt förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall.

² Förordningen (SKOLFS 1998:16) om läroplan för förskolan.

³ Förordningen (SKOLFS 2010:255) om läroplan för grundsärskolan.

⁴ 9 kap. 2 § och 14 kap. 2 § skollagen (2010:800)

⁵ 9 kap. 2 § skollagen

⁶ 14 kap. 2 § skollagen

Skolverkets stödmaterial för förskoleklassen⁷ samt stödmaterial⁸ och allmänna råd med kommentarer för fritidshem⁹ är också utgångspunkter i arbetet. Dessa publikationer är framtagna under medverkan av forskare och verksamma lärare i förskoleklass och fritidshem samt i samråd med berörda myndigheter och organisationer. Publikationerna har tagits väl emot av de verksamma inom förskoleklassen och fritidshemmet och anses fungera som stöd i deras dagliga verksamhet.

När det gäller övergångar och samverkan är en utgångspunkt att harmonisera läroplanstexterna i avsnitt 2.5 i läroplanerna för grundskolan och motsvarande skolformer samt i avsnitt 2.5 i läroplanen för förskolan. Det innebär att övergång och samverkan bör ha motsvarande skrivningar i respektive läroplaner.

Grundsärskolans, specialskolans och sameskolans läroplaner

Grundsärskolans läroplan ska inte tillämpas för förskoleklassen och fritidshemmet.¹⁰ Skolverket föreslår därför inga avsnitt om förskoleklassen och fritidshemmet i grundsärskolans läroplan.

Specialskolans och sameskolans läroplaner ska i tillämpliga delar även gälla för förskoleklass och fritidshem som anordnas vid en skolenhet med specialskola eller sameskola.¹¹ Arbetet med att ta fram specialskolans och sameskolans förordningstexter har utgått från grundskolans skrivningar, då Skolverket har strävat efter att strukturen på texterna i grundskolans, specialskolans och sameskolans läroplaner ska vara så lika varandra som möjligt. Anpassningarna för dessa läroplaner har gjorts med hänsyn till de olika skolformernas elevgrupper och i samråd med Specialpedagogiska skolmyndigheten samt företrädare för Sameskolstyrelsen.

Arbetsprocess och remissynpunkter

Nedan beskrivs arbetet med att utarbeta läroplansförslagen samt en sammanfattning av några väsentliga remissynpunkter som inkommit under arbetsprocessen.

Arbets- och referensgrupper

I arbetet med att ta fram förslag på innehåll och att formulera förordningstext för, i första hand grundskolans och förskolans läroplaner, använde sig Skolverket av två arbetsgrupper. En grupp ansvarade för att ta fram förslag på innehåll för fritidshemmet och den andra gruppen för att ta fram förslag på innehåll för förskoleklassen samt för övergångar. Arbetsgruppernas arbete leddes av ett undervisningsråd och var sammansatt av verksamma lärare och förskollärare samt forskare. Två referensgrupper med motsvarande sammansättning lämnade synpunkter på utkast vid två tillfällen under arbetsprocessen. Ytterligare en referensgrupp bestående av ämnesdidaktiker lämnade synpunkter utifrån ett språkutvecklande, naturvetenskapligt

⁷ <http://www.skolverket.se/publikationer?id=3329>

⁸ <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/fritidshemmet>

⁹ <http://www.skolverket.se/publikationer?id=3301>

¹⁰ 1 § förordningen (SKOLFS 2010:255) om läroplan för grundsärskolan

¹¹ 1 § Förordningen (SKOLFS 2010:250) om läroplan för specialskolan samt förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall och 1 § Förordningen (SKOLFS 2010:251) om läroplan för sameskolans samt förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall.

och tekniskt, matematiskt, samt ett praktiskt-estetiskt perspektiv. I denna grupp ingick även en didaktiker med ämnet idrott och hälsa som specialitet. Även till denna referensgrupp skickades utkast på texter för synpunkter vid två tillfällen.

I arbets- och referensgrupperna deltog totalt nio verksamma lärare och förskollärare från förskoleklass och fritidshem, samt tretton forskare och ämnesdidaktiker.

Samråd med skolmyndigheter, organisationer m.fl.

Under det inledande arbetet hölls samråd med Skolinspektionen, Sameskolstyrelsen, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Sveriges kommuner och landsting, Friskolornas riksförbund samt lärar- och skolledarfacken. Barnombudsmannen, Diskrimineringsombudsmannen samt representanter för föreningar och organisationer som bevakar barns och föräldrars intressen¹² bjöds också in till samråd.

I slutfasen av arbetet hölls ytterligare samråd med Specialpedagogiska skolmyndigheten och Sameskolstyrelsen för att förankra de skrivningar som gäller för respektive skolform.

Förankring i verksamheten

För att få en så bred förankring som möjligt prövade Skolverket även ett utkast till förordningstexter mot en större grupp verksamma lärare, förskollärare, fritidspedagoger, rektorer vad gäller texternas tydlighet, begriplighet och relevans. Ett urval av skolor med förskoleklass och fritidshem samt ett urval av förskolor erbjöds att ge synpunkter och kommentarer på förslag till förordningstext via en webbenkät i augusti 2015. Samtidigt publicerades förslagen på Skolverkets webbplats för att ge allmänheten möjlighet att lämna synpunkter på förslagen. Syftet med en sådan transparent arbetsprocess var dels att ge fler grupper möjligheten att kommentera utkastet, dels att öka möjligheten för verksamheterna att förbereda sig för en kommande implementering.

Remiss

Förslaget var på formell remiss mellan den 15 september och den 13 oktober 2015 till berörda myndigheter, organisationer samt ett urval av kommuner.¹³ Synpunkter från remissen har omhändertagits i den utsträckning det varit möjligt med hänsyn till textens form, struktur och de begränsningar som en förordningstext ger. En del av synpunkterna kommer att utgöra en grund för de implementeringsinsatser som planeras vid genomförandet av reformen.

Svaranden på remissen var överlag positiva till att läroplanstext tagits fram som förtydligar fritidshemmets och förskoleklassens uppdrag samt övergångar. Flera aktiva lärare, rektorer och förskollärare ansåg att texterna speglade den verksamhet de bedriver.

¹² Autism- och Aspergerförbundet, Föräldraalliansen, Hem och skola, Riksförbundet för barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning, Rädda Barnen, Synskadades riksförbund, Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar, Sveriges Dövas riksförbund, Svenska Celiakiungdomsförbundet, Unga Synskadade

¹³ Redovisas i bilaga 1

Förslag på läroplanstexter

Bilagat finns förslag på läroplanstexter för förskoleklass och fritidshem samt förslag på ny formulering av avsnitt 2.5 *Övergång och samverkan* i läroplan för grundskolan, Lgr 11, samt motsvarande förslag till skrivningar specialskolans läroplan, Lspec 11 och för sameskolans läroplan, Lsam 11. Bilagat finns även förslag på ny formulering av avsnitt 2.5 *Övergång och samverkan* i läroplanen för grundsärskolan, Lgrsär 11. Slutligen finns förslag på ny formulering av avsnitt 2.5 *Övergång och samverkan* i läroplanen för förskolan, Lpfö 98.

Två nya avsnitt för förskoleklass och fritidshem

Förskoleklassen ska underlätta övergången mellan förskola och skola och vara en bro mellan berörda skolformer. Undervisningen i förskoleklass ska inspireras av förskolans pedagogik och arbetssätt. Begreppet undervisning ska i fritidshemmet ges en vidare tolkning¹⁴, där omsorg, utveckling och lärande bildar en helhet. Undervisningen i förskoleklassen och fritidshemmet ska utgå från en helhetssyn på eleven, elevens intressen och lust att lära samt utmana eleven vidare. De nu föreslagna avsnitten ska spegla dessa förhållningssätt i undervisningen. Förskoleklassens uppdrag att stimulera elevers utveckling och lärande och förbereda dem för fortsatt utbildning samt fritidshemmets uppdrag att komplettera utbildningen i förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan och särskilda utbildningsformer som skolplikt kan fullgöras i, ska tydligt framgå i de två nya avsnitten.

I texterna beskrivs förmågor som eleverna ska ges möjlighet att utveckla samt innehåll som ska behandlas i undervisningen som till viss del knyter an till skolans ämnen. Genom att läroplanstexterna förtydligar och lyfter fram det specifika med förskoleklassen och fritidshemmet ska det dock tydligt framgå att det inte rör sig om någon formell ämnesundervisning i dessa verksamheter.

De två nya avsnitten för förskoleklass respektive fritidshem är indelade under rubrikerna *Syfte* och *Centralt innehåll* på motsvarande sätt som kurs- och ämnesplanerna. Syftestexten beskriver vad undervisningen ska ge eleverna möjlighet att utveckla och riktar sig därmed till läraren, den som har ansvaret för den målstyrda process som syftar till utveckling och lärande.¹⁵ Det centrala innehållet anger vad som ska behandlas i undervisningen och har en förankring i syftestexten och är indelat i kunskapsområden. Varje kunskapsområde består i sin tur av ett antal punkter. Kunskapsområdena behöver inte motsvara arbetsområden i undervisningen, utan de är enbart ett sätt att strukturera innehållet. Hur de olika innehållspunkterna hanteras i relation till varandra är något som lärare tillsammans med elever måste avgöra. Det centrala innehållet säger heller ingenting om hur mycket undervisningstid som ska ägnas åt de olika punkterna. Det är viktigt att understryka att det centrala innehållet inte behöver utgöra allt innehåll i undervisningen. Det finns alltid möjlighet för läraren att komplettera med ytterligare innehåll utifrån elevernas behov och intresse.

¹⁴ Prop. 2009/2010:165

¹⁵ 1 kap. 3 § skollagen

Skolverket föreslår att de nya avsnitten benämns och placeras på följande sätt i grundskolans läroplan: del 3 *Förskoleklassens syfte och innehåll* och del 4 *Fritidshemmets syfte och innehåll*. Skolverket föreslår vidare att grundskolans kursplaner ska utgöra del 5 i förordningen om grundskolans läroplan och att denna del benämns *Kursplaner i grundskolan*. Rubrikerna förtydligar med dessa benämningar vilken målgrupp texten har. Motivet att placera avsnitten i denna ordning är att det blir en kronologisk ordning.

Förskoleklassens syfte och innehåll

I inledningstexten till avsnittet för förskoleklassen förtydligas att det specifika avsnittet för förskoleklassen tillsammans med del 1, *Skolans värdegrund och uppdrag* och del 2, *Övergripande mål och riktlinjer* i läroplanen utgör underlag för planering av undervisningen. Här tydliggörs också relationen mellan texten, inriktningen på undervisningen och elevens rätt till särskilt stöd. Det innebär att läraren i förskoleklassen bör vara orienterad om de kunskapskrav som senare ska uppnås¹⁶.

Syftestexten tar sin utgångspunkt i de syften för utbildningen i förskoleklass som anges i skollagen¹⁷. Första och andra stycket i syftestexten har fokus på helhetssyn på eleven och elevens behov samt förtydligar det förhållningssätt som präglar förskoleklassens undervisning. I tredje stycket förtydligas vad undervisningen ska ge eleven möjlighet att utveckla när det gäller skollagens krav om att främja allsidiga kontakter och social gemenskap. De efterföljande styckena förtydligar vad skollagens skrivningar om att stimulera elevers utveckling och lärande och att förbereda dem för fortsatt utbildning betyder för undervisningen i förskoleklassen.

Det centrala innehållet är valt utifrån att det ska finnas en tydlig progression från förskolan och förskoleklassen samt mellan förskoleklassen och grundskolans årskurs 1-3 och är indelat i kunskapsområdena *Språk och kommunikation*, *Skapande och estetiska uttrycksformer*, *Matematiska resonemang och uttrycksformer*, *Natur, teknik och samhälle* samt *Lekar, fysiska aktiviteter och friluftsliv*.

Fritidshemmets syfte och innehåll

I inledningstexten till avsnittet för fritidshemmet förtydligas att det specifika avsnittet för fritidshemmet tillsammans med del 1, *Skolans värdegrund och uppdrag* och del 2, *Övergripande mål och riktlinjer* i läroplanen utgör underlag för planering av undervisningen.

Syftestexten tar sin utgångspunkt i de syften för utbildningen i fritidshemmet som anges i skollagen.¹⁸ Första och andra stycket i syftestexten har fokus på helhetssyn på eleven och elevens behov samt förtydligar det förhållningssätt som präglar fritidshemmets undervisning. I det tredje stycket förtydligas vad undervisningen ska ge eleven möjlighet att utveckla när det gäller skollagens skrivningar om att främja allsidiga kontakter och social gemenskap. I dessa stycken förtydligas även vad skol-

¹⁶ Skolverkets allmänna råd: Arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram.

¹⁷ 9 kap. 2 § skollagen

¹⁸ 14 kap. 2 § skollagen

lagens krav om att erbjuda eleverna en meningsfull fritid och rekreation betyder för undervisningen. De efterföljande styckena förtydligar framförallt skollagens krav på att stimulera elevers utveckling och lärande och att komplettera utbildningen i förskoleklassen och skolan.

Det centrala innehållet är indelat i kunskapsområdena *Språk och kommunikation*, *Skapande och estetiska uttrycksformer*, *Natur, teknik och samhälle* samt *Lekar, fysiska aktiviteter och friluftsliv*. Målet med fritidshemmet är att ta tillvara elevernas lust att lära och komplettera skolan genom att ge eleverna möjlighet att utveckla kunskaper och erfarenheter i andra situationer än de som ges i skolan. Skolverket bedömer att den valda strukturen är relevant mot bakgrund av de utgångspunkterna.

Övergång och samverkan

Avsnitt 2.5, *Övergång och samverkan*, i läroplanerna för de obligatoriska skolformerna samt avsnitt 2.5, *Samverkan med förskoleklassen, skolan och fritidshemmet*, i förskolans läroplan behöver harmoniseras med varandra och förtydligas för att öka möjligheterna till ömsesidigt samarbete. Skolverket har så långt det är möjligt skrivit fram texter som motsvarar varandra i förskolans läroplan och i den obligatoriska skolans läroplaner.

I läroplanstexten förtydligas att samarbete mellan lärare i olika skolformer ska pågå kontinuerligt och att samarbetet handlar om utbyte av kunskaper, erfarenheter och information om varandras verksamheter och innehåll i syfte att skapa sammanhang, kontinuitet och progression i undervisningen. Här beskrivs även att förberedelse och samarbete förväntas ske vid övergångar.

I texterna för förskoleklassen, skolan och fritidshemmet har Skolverket valt att skriva fram det kontinuerliga samarbetet för att förstärka syftet med en helhetssyn på eleverna och elevernas behov.

Skolverket förordar att rubrikerna ska bli likalydande, vilket de inte är idag. Den nya rubriceringen förslås bli 2.5 *Övergångar och samverkan*.

Förslag på förordningsändringar

Skolverket föreslår även nedanstående förordningsförändringar i de obligatoriska skolformernas läroplaner.

Förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan

Skolverket föreslår att 1§ förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet får följande lydelse.

Den läroplan som framgår av bilagan till denna förordning ska i tillämpliga delar gälla för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet.

Skolverket föreslår följande rubriker i förordningen.

1. Skolans värdegrund och uppdrag
2. Övergripande mål och riktlinjer
3. Förskoleklassens syfte och centrala innehåll

4. Fritidshemmets syfte och centrala innehåll
5. Grundskolans kursplaner

Förordningen (SKOLFS 2010:250) om läroplan för specialskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall

Skolverket föreslår att 1§ förordningen (SKOLFS 2010:250) om läroplan för specialskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall får följande lydelse.

Den läroplan som framgår av bilagan till denna förordning ska i tillämpliga delar gälla för specialskolan. Bilagan ska i tillämpliga delar även gälla för förskoleklass och fritidshem som anordnas vid en skolenhet med specialskola.

Skolverket föreslår följande rubriker i förordningen.

1. Skolans värdegrund och uppdrag
2. Övergripande mål och riktlinjer
3. Syfte och centralt innehåll för förskoleklass som anordnas vid en skolenhet med specialskola
4. Syfte och centralt innehåll för fritidshem som anordnas vid en skolenhet med specialskola

Förordningen (SKOLFS 2010:251) om läroplan för sameskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall

Skolverket föreslår att 1§ förordningen (SKOLFS 2010:250) om läroplan för specialskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall får följande lydelse.

Den läroplan som framgår av bilagan till denna förordning ska i tillämpliga delar gälla för sameskolan. Bilagan ska i tillämpliga delar även gälla för förskoleklass och fritidshem som anordnas vid en skolenhet med sameskola.

Skolverket föreslår följande rubriker i förordningen.

1. Skolans värdegrund och uppdrag
2. Övergripande mål och riktlinjer
3. Syfte och centralt innehåll för förskoleklass som anordnas vid en skolenhet med sameskola
4. Syfte och centralt innehåll för fritidshem som anordnas vid en skolenhet med sameskola

Ytterligare behov av förtydliganden

Det har framkommit att ett tydliggörande behövs när det gäller hur kunskapsutvecklingen ska följas upp i förskoleklassen, grundskolans tidiga år och fritidshemmet. Skolverket bedömer därför att det bland annat kan finnas ett behov av att tydliggöra vad som avses med tillämpliga delar i avsnitt 2.7 *Bedömning och betyg* i läro-

planen för grundskolans, Lgr 11, läroplanen för specialskolan, Lspec 11 och läroplanen för sameskolan, Lsam 11.

Fortsatta insatser

Vid införandet av nya läroplanstexter ser Skolverket ett behov av implementeringssatser. Implementeringen syftar i ett första skede till att informera om de förändringar som införs i och med nya och reviderade läroplansavsnitt. Detta har delvis påbörjats i och med den öppna arbetsprocess som Skolverket haft. Ett annat syfte är öka kunskapen och förståelsen för de nya avsnitten, men också deras relation till läroplanen i övrigt. Slutligen ser vi att det kommer att finnas behov av ett mer långsiktigt stöd för lärarna när verksamheten ska genomföra den förändring som reformen innebär. Genom att följa upp den lokala implementeringen kan Skolverket identifiera uppkomna behov i samband med införandet.

Målgrupper som i nuläget har identifierats är lärare och förskollärare i förskola, förskoleklass, fritidshem och skola, rektorer och förskolechefer samt huvudmän för såväl enskilda som kommunalt drivna verksamheter. Ytterligare målgrupper är lärosäten med aktuella lärarutbildningar och där fortbildning för lärare i förskoleklass samt fritidshem ges samt rektorsutbildningarna.

Skolverket avser dessutom att identifiera vilka allmänna råd och stödmaterial som behöver revideras eller ses över och att genomföra dessa revideringar.

På Skolverkets vägnar

Anna Ekström
Generaldirektör

Helena Karis
Undervisningsråd

I ärendets slutliga handläggning har Pia Enochsson, Kjell Hedwall, Katarina Tiväng, Eva Durhan, Annette Lilliestierna och Jonas Nordström i Skolverkets ledningsgrupp deltagit.